

УДК 782

DOI <https://doi.org/10.31723/2524-0447-2022-34-2-5>**Інь Цзяюань**

ORCID: 0000-0002-5399-4470

здобувач кафедри теорії музики та композиції  
Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової  
[yinjiauyan@i.ua](mailto:yinjiauyan@i.ua)

## **ПРОБЛЕМА ХУДОЖНИКА І ВЛАДИ В ОПЕРІ «ПОРТРЕТ» М. ВАЙНБЕРГА (РЕЖИСЕРСЬКА ВЕРСІЯ Д. ПАУНТНІ)**

**Мета роботи** – дослідити особливості сценічного втілення опери М. Вайнберга «Портрет» режисером Д. Паунтні. **Методологію дослідження** складає історико-порівняльний, біографічний методи та текстологічний аналіз. **Наукова новизна** даної статті полягає в тому, що вперше в музикознавстві вивчається специфіка сценічного втілення опери М. Вайнберга «Портрет». **Висновки.** В «Портреті» Гоголь піднімає складні «питання філософії буття та мистецтва» [4]. Взагалі, портрет в історії мирового мистецтва є одним із найсуперечливіших жанрів. На портреті зображуються найбільш характерні індивідуальні риси людини: обличчя, міміка, жести, одяг, аксесуари та ін. Символічне значення портрета – відтворення самого себе як спосіб подолання швидкоплинності життя. «Портрет» М. Гоголя, за думкою В. Баля, є важливим явищем російського історико-літературного процесу певного періоду [4, с. 13]. Тема «живого» портрету пов'язана з питаннями, актуальними для того часу взагалі, зокрема, роздумами про природу реалізму, про проблему герою твору і роль художника в мистецтві та житті. Зображений на портреті ляхвар – символ матеріального та бездуховного начал – спокушає художника грошима, провокує його відмовою від зростання майстерності та, відповідно, духовного зростання [4, с. 14]. Англійський театральний і оперний режисер Д. Паунтні із трьох актів опери Вайнберга зробив два, завдяки чому більша частина другої дії практично перетворилася в одну величезну сцену смерті головного героя. Взагалі, сценічне втілення Паунтні «Портрету» наближує гоголівське першоджерело до історичних та соціальних реалій ХХ століття, оголює вічність теми несвободи творця, який, обслуговуючи владу, марнує свій талант і, зрештою, переживаючи розпад особистості, гине.

**Ключові слова:** «живий» портрет, доля художника, сценічне втілення, повість Гоголя «Портрет», творчість М. Вайнберга.

*Yin Jiayuan, Degree-Seeking at the Department of Theory of Music and Composition of the Odesa National A. V. Nezhdanova Academy of Music*

**The problem of the artist and political power in the opera 'Portrait' of M. Weinberg (directed version by D. Pountney)**

**The purpose of the article** is to investigate the peculiarities of the stage embodiment of Weinberg's opera 'Portrait' directed by D. Pountney. **The methodology** consists of historical-comparative, biographical methods and textual analysis. The scientific novelty of the article is that for the first time in musicology the specifics of the stage embodiment of Weinberg's opera 'Portrait' are studied. **Conclusions.** In 'Portrait' Gogol raises complex 'questions of philosophy of life and art' [4]. In general, the portrait in the history of world art is one of the most controversial genres. The portrait depicts the most characteristic individual features of a person: face, facial expressions, gestures, clothes, accessories, etc. The symbolic meaning of the portrait is the reproduction of oneself as a way of overcoming the transience of life. 'Portrait' of M. Gogol, according to V. Bal, is an important phenomenon of the historical and literary process of a certain period [4, p. 13]. The theme of the 'living' portrait is related to issues relevant to the time in general, in particular, reflections on the nature of realism, the problem of the hero of the work and the role of the artist in art and life. The moneylender depicted in the portrait is 'a symbol of material and non-spiritual beginnings' and seduces the artist with money, provokes him by refusing to grow his skills and, accordingly, his spiritual growth [4, p. 14]. The English theater and opera director D. Pountney, having created two of the three acts of Weinberg's opera, for the most part of the second act, practically turned into one huge scene of the death of the main character. Pountney's stage embodiment of Gogol's 'Portrait' brings the original source closer to the historical and social realities of the twentieth century, exposes the eternity of the creator, who, serving power, wastes his talent and, eventually, experiencing the collapse of personality, dies.

**Key words:** 'living' portrait, the fate of the artist, the stage embodiment, Gogol's novel 'Portrait', the creation of M. Weinberg.

**Актуальність теми дослідження.** Творчість М. Вайнберга, зацікавленість якою в музикознавстві в останні два десятиліття різко зросла, є у вітчизняній науці малодослідженою, що визначає своєчасність даної роботи. Найбільш глибокими та всебічними іноземними розвідками є праці Дейвіда Фейннінга (2010), Данути Гвіздаланки (2013), Верени Моґль (2017), Даниеля Ельфіка (2019). Серед російськомовних видань слід відмітити дві книги Людмили Нікітіної. Перша, «Симфонії Вайнберга», вийшла в 1972 році малим тиражем, і з нею з цієї причини немає можливості ознайомитися. Друга праця, «Мечислав Вайнберг. По сторінках життя через документи, спогляди та дослідження», була видана в 2019 році; її фрагменти представлені на літературному порталі «Літбук» [10].

Також у 2017 року за участі газети «Музичний огляд» вийшли два видання: «Мечислав Вайнберг (1919–1996). Сторінки біографії. Листи (Матеріали міжнародного форуму)» (видання Державного інституту мистецтвознавства) та «Мечислав Вайнберг (1919–1996). Повернення. Міжнародний форум» (видання Великого театру Росії). У першому з них викладено біографію композитора, підготовлену російсько-німецьким дослідником Антоніною Клоковою.

Цікавий для нас аспект, якій стосується сценічної інтерпретації гоголівської повісті «Портрет», досліджується в нашій статті вперше і визначає її **наукову новизну**.

**Мета роботи** – дослідити особливості сценічного втілення опери М. Вайнберга «Портрет» режисером Д. Паунтні.

**Виклад основного матеріалу.** Мечислав Вайнберг (1919–1926) – композитор, який працював майже у всіх жанрах академічної музики. Написав двадцять сім симфоній, вісім опер, два балета, концерти для віолончелі, скрипки, кларнета та інших інструментів з оркестром, камерно-інструментальні твори – струнні квартети, скрипкові сонати та ін. – музику до багатьох кінострічок та мультфільмів («Летять журавлі», «Приборкувальниця тигрів», «Гіперболоїд інженера Гаріна», «Афоня», «Медовий місяць»; «Дванадцять місяців», «Вінні-Пух», «Канікули Боніфация» та ін.).

Народившись у Варшаві, композитор здобув освіту у Варшавській консерваторії. Опанувавши таким чином європейську музичну традицію, він вважався одним із найперспективніших молодих польських піаністів та композиторів. На початку Другої світової війни втік до СРСР. Набагато пізніше, в 60-ті роки, Мечислав Самуїлович дізнався, що його сім'я, що залишилася у Варшаві, потрапила до Лодзинського гетто, а потім загинула у концентраційному таборі.

Спочатку Вайнберг жив у Мінську, після того – в Ташкенті, де познайомився з Дмитром Шостаковичем, разом з яким приїхав в 1943 році до Москви. Заарештований у зв'язку зі «справою лікарів», композитор був звільнений, а згодом реабілітований тільки після смерті Сталіна. П. Райгородський пише: «За роки життя в Радянському Союзі Вайнберг випробував і пережив те саме, що й багато радянських композиторів: жорстку критику (у період антиформалістичних кампаній на рубежі 40-50-х) та визнання, зіркові роки та фактичне забуття наприкінці життя» [11].

Тому перша сценічна постановка опери Вайнберга «Пасажирка» (світова прем'єра) відбулася, за певних причин, лише в 2006 році – у Будинку музиці в Москві силами Музичного театру К.С. Станіславського і В.І. Немировича-Данченка.

У лютому 2017 року у Москві пройшов форум «Мечислав Вайнберг (1919–1996). Повернення», а у його рамках – прем'єри опер «Ідіот» у Великому театрі та «Пасажирки» у «Новій опері», постановка «Пасажирки» у виконанні колективу Єкатеринбургського театру опери та балету, та наукова конференція, яка зібрала визнаних спеціалістів із творчості Вайнберга з різних країн, від Польщі до США.

На Заході його твори ставляться, виконуються та записуються досить активно. У 2010 році в Австрії вперше відбувся фестиваль та міжнародний симпозіум, присвячені Вайнбергу. Звернулися до творчості композитора і в Польщі: Варшавська Національна опера поставила його «Пасажирку» на тему Аушвіца, а у Познані з'явився «Портрет» за Гоголем.

Провідними західними фахівцями з творчості Вайнберга сьогодні вважаються Девід Фаннінг із Британії та Данута Гвіздаланка з Польщі, які взяли участь у московській конференції 2017 року. В 2022 році в перекладі на російську мову Олексія Давтяна вийшла книга Д. Гвіздаланки «Мечислав Вайнберг – композитор трьох світів». В цьому виданні вперше повно та всебічно представлені життя та доля видатного композитора ХХ століття.

В грудні 2019 року в Москві відбулася науково-практична конференція «Доля та творчість М.С. Вайнберга. До 100-річчя від дня народження». В рамках цього проекту пройшли концерти в різних концертних залах – філармонії, Єврейському музеї у Центрі Толерантності, Посольстві Республіки Польща в Москві, Бетховенському залі Великого театру Росії – де прозвучали різні камерно-інструментальні твори Вайнберга, а також Дванадцять п'єс для флейти та струнного оркестра, Концертно для віолончелі та струнного оркестра та Четверта камерна симфонія. На конференції в Державному інституті мистецтвознавства були представлені різноаспектні доклади, продемонстровані цінні архівні матеріали: аудіозапис розмови Вайнберга з М. Якобувим 1994 року, аудіозапис виконання Вайнбергом фрагментів опери «Пасажирка», відеозапис Вайнберга з О. Рахальською, вдовою композитора. Там же відбулася презентація книги Л. Нікітіної «Мечислав Вайнберг. По сторінках життя через документи, спогади та дослідження».

Лібретто опери «Портрет» було написано у 1979 році. Автор, музикознавець Олександр Медведєв, створив для нього посвяту: «Світлої пам'яті Дм. Дм. Шостаковича, з ініціативи якого ця робота була розпочата в Ленінграді 18 березня 1975 року». Однак Шостакович не встиг здійснити свій задум.

Опера «Портрет» була написана Вайнбергом і поставлена з великим успіхом в Брно в 1983 році. Перша постановка скороченої версії відбулася в 1992 році в Москві у виконанні Московської камерної опери.

Гоголівська повість «Портрет» має дві редакції. Перша відноситься до 1833–1834 років, опублікована у збірці повістей «Арабески» (1835). Друга редакція написана на рубежі 1841 та 1842 років та увійшла у третю книгу «Сучасника» за 1842 рік. Основна відмінність між редакціями пов'язана зі зняттям прямолінійності у подачі теми спокушання художника дияволом, у перенесенні у другій редакції, в порівнянні з першою, акцентів із зовнішнього – тобто такої можливої взаємодії між ними (як між героями твору), занадто очевидної для Гоголя, на внутрішнє – сферу переживань героя: «Чорт не потребує того, щоб прийти ззовні. Він сховався в нас самих і лише чекає на можливість, щоб здобути над нами владу» [8, с. 70]. У фіналі повісті портрет зникає, але десь і далі продовжує впливати на людей.

«Портрет» М. Гоголя, за думкою В. Баля, є важливим явищем історико-літературного процесу певного періоду [4, с. 13]. Тема «живого» портрету пов'язана з питаннями, актуальними для того часу взагалі, зокрема, роздумами про природу реалізму, про проблему герою твору і ролі художника в мистецтві та житті. Це мотив присутній в творчості М. Лермонтова (повість «Штосс»), К. Аксакова (повість «Вальгер Ейзенберг»), Ч. Метьюріна (роман «Мельмот Блукач»), О. Бальзака (новела «Невідомий шедевр»), Е. По (новела «Овальний портрет»), В. Ірвінга (новела «Таємничий портрет»).

Прототипом для портрету в повісті Гоголя є лихвар, що хотів зобразити себе на полотні, і отримати, таким чином, безсмертя. Зображення людини у Гоголя постає способом перетворення художнього твору на живу сутність. В повісті страшні, «живі» очі дивляться з портрету на Чарткова. Лихвар спокушає художника грошима, провокує його відмовою від зростання майстерності та, відповідно, духовного зростання, постаючи «символом матеріального та бездуховного начал» [4, с. 14].

Отже, для художника, за Гоголем, є дуже важливим моральний аспект: встановлення меж між добром та злом та утримання самого себе в цих межах. Відповідно, в опері «Портрет» Вайнберга (1983) «розгортається відверта і жорстка розмова про долю художника – про вибір між кон'юнктурою, що обіцяє гроші та гучний сьогохвилинний успіх, і вільною творчістю, веденою музою. Багато в чому це особистий, біографічний сюжет, який неодноразово проживає сам Вайнберг» [7].

Ще один мотив повісті Гоголя, який пов'язаний з іншими «петербурзькими повістями» «Арабесок» – «Невським проспектом», «Нотатками божевільного», та «Носом» і «Шинелю», які були опубліковані і, відповідно, приєдналися до цієї «групи» пізніше – це мотив сучасного міста, як стверджує Ю. Манн, «з його гострими соціальними та етичними колізіями, зламами характерів, тривожною та примарною атмосферою» [7].

Дорота Шварцман пише, що «Портрет» в постановці Д. Паунтні був скорочений. В оригіналі, який авторка побачила у Бергенці (пост. Дж. Фулджеймса) і, тому, мала можливість порівняння, спектакль тривав близько двох годин (з двома прервами) [19].

Джон Фулджеймс, англійський режисер, керівник The Opera Group, створює з «Портрету» сатиру на світське суспільство та мистецтво, яке його «обслуговує». В сценічному оформленні імітується естетика XIX століття, використовується дзеркало (в яким відбивається диригент Росен Гергов), порожні рами (наповнюються електронним змістом або оживають, використанням відео), роковий портрет (оживає). Поєднання концептів портрета і дзеркала викликає безліч асоціацій та зіставлень, залучає семантику відображення.

В англійського театрального і оперного режисера Д. Паунтні, стверджує Шварцман, «із трьох актів було зроблено два, але більша частина того другого стала практично однією величезною сценою смерті головного героя, що перевершує за розмірами сцену смерті Мусоргського Бориса Годунова. <...> таким чином були порушені пропорції» [19]. Перша дія відбувається в передреволюційні роки. Герої, які приходять до Чарткова писати портрет, є гротесковими, але одягнені у костюми відповідно до епохи. Другий акт відбувається при сталінізмі, Чартков одягнений в сталінську форму, а на стінах розвішані портрети генералісімуса. І тут несподівано

Чартков постає в перуці а la Енді Уорхол, «знятий зблизька до того ж персонажем у білому халаті, що грає роль його музи, яку він називає Психею» [19].

І. Муравйова називає сценічну інтерпретацію Паунтні «міфогенним та актуальним гротеском». «Стара, як світ, колізія художника та натовпу, – підкреслює автор в короткій, але дуже змістовній рецензії, – перетнула межі гоголівського часу та відкрилася у просторі поп-арту ХХ століття <...> У спектаклі Паунтні з'явилися постаті Сталіна, Берії, Каддафі. Чартков опинився у фіналі Уорхолом, божевільним не від заздросів до чужого творіння, а від наркотиків та глобального творчого самознищення. Середовище спектаклю – мальовниче (порожній простір з «полотнами», що насуваються, перекинутими, немов із рам, полотнами білих стін), де вгадується і кольоровий хаос художньої палітри, і люті мазки Ван Гога, і побутові шагаловські світи (художник Дан Потра), що прориваються в небо. Тут і гоголівська демонізація – зі страшним старим, що з'являється у важкому сні Чарткову, і містичний трилер з кистями рук, що вириваються зі стін, розсипають монети, і чисто театральний гротеск з ексцентричними фігурами петербурзького натовпу. Ряжені пані та панове на котурнах, диктатори на чолі зі Сталіним, що виблискують з тиражованих портретів зловісними вогнями електричних очей, Муза, яка з'ясовує стосунки з «відступником» жбурлянням тувель і таблетками, що каламутять розум. У фіналі Муза знімає в режимі «лайф» передсмертне марення гаснучої свідомості Чарткова-Уорхола, що бурмочить безупинне: будь ласка, зараз, миттю» [9].

Інший критик вказує, що «Паунтні зробив хижачку сучасну п'єсу про художника, який змарнував свій талант, щоб стати слухняним підрядником для тих, хто має гроші чи владу. У фіналі сцену наповнюють портрети однієї людини – генералісимуса Сталіна, пильні очі якого стежать за кожним кроком жалюгідного, який виявився головним героєм «Портрету» [17].

**Висновки.** у «Портреті» Гоголь піднімає складні «питання філософії буття та мистецтва» [4]. Взагалі, портрет в історії мирового мистецтва є одним із найсуперечливіших жанрів. На портреті зображуються найбільш характерні індивідуальні риси людини: обличчя, міміка, жести, одяг, аксесуари та ін. Символічне значення портрета – відтворення самого себе як спосіб подолання швидкоплинності життя.

«Портрет» М. Гоголя, за думкою В. Баля, є важливим явищем історико-літературного процесу певного періоду [4, с. 13]. Тема «живого» портрету пов'язана з питаннями, актуальними для того часу взагалі, зокрема роздумами про природу реалізму, про проблему герою твору і ролі художника в мистецтві та житті. Зображений на портреті лихвар спокушає художника грошима, провокує його відмовою від зростання майстерності та, відповідно, духовного зростання.

Сценічне втілення Д. Паунтні гоголівського «Портрету» наближує першоджерело до історичних та соціальних реалій ХХ століття, оголює вічність теми несвободи творця, який, обслуговуючи владу, марнує свій талант і, зрештою, переживаючи розпад особистості, гине.

### СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрютіна Н. Продолжаем отмечать столетие со дня рождения Мечислава Вайнберга. URL: <https://2011.bolshoi.ru/about/press/articles/beethovenhall/concert-2019-12-1-0/>.
2. Арват Н. Синтаксические доминанты повести Гоголя «Портрет». *Литература та культура Полісся*. Ніжин, 1992. Вип. 3. С. 94–110.
3. Бабурина Е., Макарова А. Современный оперный мир Мечислава Вайнберга. Дискуссия об операх композитора на форуме «Мечислав Вайнберг: возвращение». *Музыкальное обозрение*. № 4-5. 2018. URL: <https://muzobozrenie.ru/sovremennyy-j-operny-j-mir-mechislava-vajnberga/>.
4. Баль В. Мотив «живого портрета» в повести Н.В. Гоголя «Портрет»: Текст и контекст. *Вестник Томского государственного университета*. 2009. № 323. С. 13–15.
5. Белинский В. О русской повести и повестях г. Гоголя. URL: Lib.ru: 'Классика' /[http://az.lib.ru/b/belinskij\\_w\\_g/text\\_0320.shtml](http://az.lib.ru/b/belinskij_w_g/text_0320.shtml).
6. Бобровский В. Эскиз портрета. В.П. Бобровский. Статьи. Исследования. Москва : Сов. композитор, 1990. С. 270–282.
7. Манн Ю. Николай Васильевич Гоголь. URL: [http://az.lib.ru/g/gogolx\\_n\\_w/text\\_0200.shtml](http://az.lib.ru/g/gogolx_n_w/text_0200.shtml).
8. Манн Ю. Н.В. Гоголь. Тайны биографии и тайны творчества. Москва : РГГУ, 2019. 143 с.
9. Муравьева И. Короткое замыкание. В Познани поставили оперу по повести Гоголя «Портрет». *Российская газета. Федеральный выпуск*. № 10(6282). URL: <https://rg.ru/2014/01/20/portret.html>.
10. Никитина Л. Моисей (Мечислав) Вайнберг. URL: <http://litbook.ru/article/15023/>.
11. Райгородский П. Мечислав Вайнберг: жизнь, творчество, судьба. URL: <https://muzobozrenie.ru/mechislav-vajnberg-zhizn-tvorchestvo-sudba/>.
12. Самойленко Г. Микола Гоголь і Україна: енциклопедія. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2020. 696 с.



13. Сазонова Л.И. Средневековый мотив богородичного чуда в повести Н.В. Гоголя «Портрет». *Славяноведение*. 2010. № 2. С. 79–89.
14. Сюй Цзыдун. Опера Го Веньцзина «Деревня волчья» в аспекте мировой музыкальной гоголианы : дис. ... канд. мистецтв : 17.00.02. Санкт-Петербург, 2018. 214 с.
15. Тернова Т. Семиотика безумия в литературе русского авангарда. *Вестник Челябинского государственного университета. Филология. Искусствоведение*. 2010. Вып. 45. № 21(202). С. 134–139.
16. Тюменева Г. Гоголь и музыка. Москва : Музгиз, 1966. 215 с.
17. Уцелевший из Варшавы. 8 декабря 2019 года отмечается 100 лет со дня рождения выдающегося композитора Мечислава Вайнберга. URL: <https://muzlifemagazine.ru/ucelevshiy-iz-varshavy/>.
18. Marczyński J. Śpiewający Lem i czujne oczy Stalina. URL: <https://www.rp.pl/kultura/art12056731-spiewajacy-lem-i-czujne-oczy-stalina>.
19. Szwarzman D. Portret prserysowany. URL: <https://szwarzman.blog.polityka.pl/2014/01/18/portret-przerysowany/>.
20. Zalas D. Sztuka zniewolona. 'Portret' Mieczysława Wajnberga w poznańskim Teatrze Wielkim. URL: <http://meakultura.pl/artykul/sztuka-zniewolona-portret-mieczyslawa-wajnberga-w-poznanskim-teatrze-wielkim-790>.

### REFERENCES

1. Abryutina, N. We continue to celebrate the centenary of the birth of Mieczyslaw Weinberg. URL: <https://2011.bolshoi.ru/about/press/articles/beethovenhall/concert-2019-12-1-0/> [in Russian].
2. Arvat, N. (1992) Syntactic dominants of Gogol's story 'Portrait'. Literature and culture Polissya. Nirzyn. Iss. 3 [in Russian].
3. Baburina, Je. Makarova A. (2018.) Contemporary operatic world of Mieczyslaw Weinberg. Discussion about the composer's operas at the forum 'Mieczyslaw Weinberg: Return'. Musical review. No. 4-5. URL: <https://muzobozrenie.ru/sovremenny-j-operny-j-mir-mechislava-vajnberga/> [in Russian].
4. Bal V. (2009) Motive of the 'living portrait' in the story of N. V. Gogol's 'Portrait': Text and context. Bulletin of Tomsk State University. 2009. No. 323 [in Russian].
5. Belinskyi, V. (1988) About the russian story and the stories of N. Gogol. URL: Lib.ru: 'Классика' /[http://az.lib.ru/b/belinskij\\_w\\_g/text\\_0320.shtml](http://az.lib.ru/b/belinskij_w_g/text_0320.shtml) [in Russian].
6. Bobrovskyi, V. (1990) Sketch for a portrait. V. Bobrovskyi. Studies of different years. Moscow: Soviet composer [in Russian].
7. Mann, Y. Nikolay Vasylyovych Gogol. URL: [http://az.lib.ru/g/gogolx\\_n\\_w/text\\_0200.shtml](http://az.lib.ru/g/gogolx_n_w/text_0200.shtml) [in Russian].
8. Mann, Y. (2019) N. V. Gogol. Secrets of biography and secrets of creativity. Moscow: RSHU [in Russian].
9. Muravyova, I. Short circuit. An opera based on Gogol's story 'Portrait' was staged in Poznań. Russian newspaper. Federal release. No. 10 (6282) URL: <https://rg.ru/2014/01/20/portret.html> [in Russian].

10. Nikitina, L. Moisey (Mieczyslaw) Wainberg. URL: <http://litbook.ru/article/15023/> [in Russian].

11. Raygorodskiy, P. Mieczyslaw Weinberg: life, creativity, destiny. URL: <https://muzobozrenie.ru/mechislav-vajnberg-zhizn-tvorchestvo-sudba/> [in Russian].

12. Samoylenko, G. (2020) Mykola Gogol and Ukraine: encyclopedia. Nizhyn: Nizhyn Gogol State University [in Ukrainian].

13. Sazonova, L. (2010) Medieval motive of the miracle of the Mother of God in N. V. Gogol's story 'Portrait'. Slavic studies. № 2 [in Russian].

14. Siui, Tszhydun (2018) Guo Wenjing 's opera 'Wolf Cub Village' in the aspect of world musical hogoliana: dis. ... Candidate of Arts [in Russian].

15. Ternova, T. (2010) Semiotics of madness in the literature of the Russian avant-garde. Bulletin of the Chelyabinsk State University. Philology. Art criticism. Iss. 45. № 21 (202) [in Russian].

16. Tiumentieva, G. (1966) Gogol and music. Moscow: Muzgiz [in Russian].

17. Survivor from Warsaw. 8<sup>th</sup> December 2019 marks the 100th anniversary of the birth of the outstanding composer Mieczyslaw Weinberg. URL: <https://muzlifemagazine.ru/ucelevshiy-iz-varshavy/> [in Russian].

18. Marczyński J. Śpiewający Lem i czujne oczy Stalina. URL: <https://www.rp.pl/kultura/art12056731-spiewajacy-lem-i-czujne-oczy-stalina> [in Polish].

19. Szwarzman D. Portret przerysowany. URL: <https://szwarzman.blog.polityka.pl/2014/01/18/portret-przerysowany/> [in Polish].

20. Zalas, D. Sztuka zniewolona. 'Portret' Mieczysława Wajnerberga w poznańskim Teatrze Wielkim. URL: <http://meakultura.pl/artikul/sztuka-zniewolona-portret-mieczyslawa-wajnerberga-w-poznanskim-teatrze-wielkim-79> [in Polish].